

**A Nicaragua elleni katonai és katonai jellegű akciók ügye – a nemzetközi szokásjog sarokköve**

„Szinte felsorolni is nehéz, hogy ebben a terjedelmes ítéletben hány fontos nemzetközi jogi kérdéstről volt szó” – állapítja meg Lamm Vanda.<sup>2</sup> Nem csupán politikai hordereje, de azon aspektusa is jelentőssé teszi, hogy az ügy kapcsán megannyi a nemzetközi jog szempontjából igen meghatározó kérdés vetődött fel, melynek megállapításai a későbbiekben gyakori hivatkozás tárgyává váltak.<sup>3</sup> Két fő szakaszra bontható az ügy, melyek mindegyikében fontos és meghatározó kérdések merültek fel: a pergátló kifogások vizsgálata és az érdemi eljárás. Míg az előbbi olyan horderejű kérdésekkel foglalkozott, mint az alávetési nyilatkozatok érvényessége, a még folyamatban lévő fegyveres harc kapcsán való döntés és a Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Bíróság párhuzamos eljárása, addig az érdemi szakasz a következő területeken és kérdésekkel kapcsolatban tett megállapításokat: szokásjog, erőszak tilalma, beavatkozás tilalma, szuverenitás kérdése, humanitárius jogok, nemzetközi felelősség, tengerjogi kérdések – úgy általánosságban véve tehát a nemzetközi jog alapelvei. Az ügy történeti és politikai hátterének bemutatása után a tanulmány a nemzetközi szokásjoggal kapcsolatos megállapításokra koncentrálna és azzal igazolja az ügy jelentőségét, hogy rámutat annak utóéletére a nemzetközi jogi szintéren.

Nicaragua a közép-amerikai kontinenshídon elhelyezkedő ország, egykori spanyol gyarmat. Washingtonnal egészen az 1980-as évek elejéig békés kapcsolatokat ápolta, ám az 1979-es nicaraguai kormányváltás egy sor olyan intézkedés bevezetésével járt, melyek az amerikai hozzáállás jelentős megváltozásához vezettek. A nagyfokú államosítás és alkotmányának hatályon kívül helyezése mellett, a nicaraguai vezetés egyértelműen közeledett Kubához, majd a Szovjetunióhoz.<sup>4</sup> Mi sem szemlélteti ezt egyértelműbben, mint az 1980-as szovjet-nicaraguai szerződések, melyek megindították a szovjet fegyverszállítmányokat. Következésképp, az USA szemében Nicaragua a keleti blokk szövetségesevé vált. Az USA alapvető külpolitikai célkitűzése volt a Közép-Amerika és a Karib-térség feletti gazdasági-katonai hegemonia fenntartása – így igyekezett is megakadályozni, hogy egy rivális hatalom új gazdasági és/vagy katonai pozíciókat építsen ki.<sup>5</sup> Tehát az USA geopolitikai helyzete sérült így, mely elkerülhetetlenül változást hozott politikájában Nicaraguával szemben. Az USA beszüntette a segélyeket, melyeket addig biztosított az országnak – mindezt azzal magyarázva, hogy Nicaragua fegyveres támogatásban részesíti a salvadori gerillákat (akik egy nyíltan USA-ellenes csoport).<sup>6</sup> A háttérben meghúzódó valódi indok ettől kicsit eltérőbb volt, ugyanis az USA a szerveződő nicaraguai kormányellenes erőt, a kontrákat igyekezett közvetett módon támogatni, ezzel is hátráltatva a hatalmon lévő kormány működését. Carter elnök, majd az őt követő Reagan elnök is folytatta elődje politikáját, bár sokkal offenzívabb formában. Carter elnöksége alatt a CIA főleg propagandatevékenységgel volt megbízva, míg a Reagan-doktrína a szovjet fegyverszállítás

<sup>1</sup> Doktorandusz, Budapesti Corvinus Egyetem.

<sup>2</sup> Lamm Vanda: A Nicaragua elleni katonai és katonai jellegű akciók ügye. In: Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 p. 305

<sup>3</sup> Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 p. 305

<sup>4</sup> Ibid. p. 282

<sup>5</sup> A „második Kuba” felemelkedése és bukása. <http://katpol.blog.hu/api/trackback/id/1340473> [2017.12.31.]

<sup>6</sup> Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 p. 282

megakadályozása mellett a nicaraguai kormányváltás aktív támogatását is célul tűzte ki.<sup>7</sup> Mi sem szolgál ennek ékezebb bizonyítékául, mint Reagan elnök saját szavai, melyekkel a kontrákat kvázi a CIA zsoldosaiként aposztrofálja: az *alapító atyáikkal erkölcsileg egyenértékű szabadságharcosoknak* nevezi (*the moral equivalent of our Founding Fathers*<sup>8</sup>). A Kongresszus 1983-ban megszavazta, hogy a nicaraguai katonai és félkatonai akciók közvetlen és közvetett támogatásának összege nyílt tételként szerepeljen a költségvetési törvényben. Majd a helyzet még tovább eszkalálódva odáig fajult, hogy 1984-re az amerikaiak elaknásították a nicaraguai kikötőket és fegyveres összecsapásba torkolló lázongások alakultak ki a kormányellenes erők (kontrák) és a központi kormány erői (FSLN-Frente Sandinista de Liberación Nacional) között.<sup>9</sup>

Nicaragua Kormánya 1984. április 9-én fordult a Nemzetközi Bírósághoz. Az Egyesült Államokkal szemben benyújtott keresetében a felperes Nicaraguai Köztársaság a következőket kérte a hágai Béke Palotában működő bírói szervtől:

1. Állapítsa meg és hozzon döntést azzal kapcsolatban, hogy az Amerikai Egyesült Államok nemzetközi jogsértések sorozatát követte és követi el Nicaragua ellen.

- az Amerikai Egyesült Államok katonai és félkatonai akciókat támogat s irányít
- az Amerikai Egyesült Államok az ország szuverenitását sérti
- az Amerikai Egyesült Államok erőszakot alkalmaz
- az Amerikai Egyesült Államok beavatkozik az ország belügyeibe
- az Amerikai Egyesült Államok megsérti a tengerek szabadságának elvét és a békés tengeri kereskedelem elvét
- az Amerikai Egyesült Államok humanitárius jogsértést követ el azzal, hogy nicaraguai állampolgárokat öl vagy sebesít meg

2. Szólítsa fel az Amerikai Egyesült Államokat e jogsértő tevékenységek abbahagyására és rendeljen el ideiglenes intézkedéseket annak érdekében, hogy az USA felhagyjon a jövőbeli jogsértő és helyzetet súlyosbító akciókkal.

3. Állapítsa meg és hozzon döntést azzal kapcsolatban, hogy Nicaragua az öt ért jogsértések következményeként kártérítésre jogosult, melynek mértékét a károk felmérése és összesítése után a Bíróság határozza meg.

4. Az imént megfogalmazott kérés fenntartása mellett, a Nicaraguai Köztársaságnak 370,200,000 amerikai dollár ítéltesse meg a közvetlen elszenvedett károkért, melynek nem képzik részét a jogsértések következtében elhunyt áldozatok.<sup>10</sup>

Alperesként, az eljárás megszüntetésében reménykedve, az Amerikai Egyesült Államok pergátló kifogások sokaságát sorakoztatta fel, teret adva az ügy első fejezetének: a pergátló kifogások tárgyalásának, a joghatóság kérdéskörének és a kereset elfogadhatóságának.

A joghatóságot illetően Nicaragua kormánya négy dokumentumra is hivatkozott:

- 1929-es nicaraguai alávetési nyilatkozat
- 1946-os kötelező joghatóságot elismerő nyilatkozat az Amerikai Egyesült Államok részéről
- Nicaragua és USA közti 1956-os kereskedelmi és hajózási szerződés
- a Bíróság Statútumának 36. illetve 41. cikke

<sup>7</sup>Iran-Contra Affair. In *The Columbia Electronic Encyclopedia*, 6th ed., Columbia University Press <http://www.infoplease.com/encyclopedia/history/iran-contra-affair.html> [2017.12.31.]

<sup>8</sup>Iran-Contra Affair. <http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/general-article/reagan-iran/> [2017.12.31.]

<sup>9</sup>Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 p. 282

<sup>10</sup>International Court of Justice: Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] para 15

Az ügy tárgyalásának kezdetén a Bíróság górcső alá vette mind Nicaragua, mind az Egyesült Államok érveit – itt első körben az USA részéről tett pergátló kifogásokat vizsgálva, majd 1984. május 10-én meghozott végzésében a Bíróság megállapította, hogy van joghatósága és eljárhat az elé tárt ügyben.<sup>11</sup> Szintén ebben a végzésben hozta meg azon ideiglenes intézkedéseket, melyeket Nicaragua még a keresetben kért; továbbá ezzel a végzéssel utasította el az Egyesült Államok valamennyi pergátló kifogását is. Ezen a ponton, illetve ebben a szakaszban még az USA is jelen volt – ezzel ismerve el a Bíróság történetében először, hogy a Bíróság hatáskörébe tartozik a saját joghatóságát megállapító procedúra és az arról való döntés.<sup>12</sup>

Az ügy érdemi tárgyalásának helyt adva, a Bíróság két évig tartó eljárása – melyben az Egyesült Államok már nem vett részt – olyan érdemi kérdéseket felvető problémák vizsgálatával kezdődött, mint az USA multilaterális szerződéseinek való betartása/tiszteletben tartása. Sor került a Nicaragua által a keresetben megfogalmazott az Egyesült Államok részéről elkövetett cselekmények és jogsértések tárgyalására, a Nicaragua által tanúsított magatartás elemzésére, továbbá az alkalmazandó jog és a hozzá kapcsolódó nemzetközi jogi elvek meghatározására. Az érdemi szakasz az ítélet meghozatalával 1986. június 27-én ért véget.<sup>13</sup>

Sokak meglepetésére egy olyan ítélet született, melyben az Amerikai Egyesült Államokat szigorúan elmarasztalták.<sup>14</sup> A Bíróság:

- 11/4 szavazattal megállapította, hogy az ügy elbírálása során alkalmazni kell az USA 1946-os kötelező joghatóságát elismerő nyilatkozatát
- 12/3 szavazattal elutasította az Egyesült Államok kollektív önvédelemre való hivatkozását a Nicaragua ellen elkövetett katonai és katonai jellegű akciók igazolása kapcsán
- 12/3 szavazattal megállapította, hogy a kontra erők kiképzésével, felfegyverzésével, anyagi támogatásával, továbbá a katonai és katonai jellegű akciók bátorításával, támogatásával és segítségével az USA megsértette a *beavatkozás tilalmának elvét*
- 12/3 szavazattal megállapította, hogy az Egyesült Államok az erőszakot is magába foglaló egyes akcióival megsértette az *erőszak tilalmának elvét*
- 12/3 szavazattal megállapította, hogy az Egyesült Államok Nicaragua területén elkövetett egyes akcióival és légtérébe való behatolásával megsértette Nicaragua *szuverenitását*
- 12/3 szavazattal megállapította, hogy az Egyesült Államok az 1984. év első hónapjaiban történő nicaraguai vízpart elaknásításával megsértette mind a szuverenitást, mind az erőszak tilalmának, mind beavatkozás tilalmának elvét
- 14/1 szavazattal megállapította, hogy az Egyesült Államok több ponton megsértette az 1956-os USA-Nicaragua Barátsági, Kereskedelmi és Hajózási Szerződést, továbbá a *békés tengeri kereskedelem elvét*
- 14/1 szavazattal megállapította, hogy az Egyesült Államok az elaknásításról való tájékoztatás elmulasztásával megsértette *nemzetközi szokásjogból eredő kötelezettségeit*

---

<sup>11</sup> Ibid. paras 32-35

<sup>12</sup> Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 p. 292

<sup>13</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] paras 36-291

<sup>14</sup> Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 p. 305

- 14/1 szavazattal úgy véli, hogy az Egyesült Államok a *humanitárius jog* elveibe ütköző cselekmények elkövetésére adott buzdítást a gerilla-hadviselésről szóló kézikönyvek terjesztésével
- 12/3 szavazattal megállapította, hogy az Egyesült Államok köteles azonnal megszüntetni és a jövőben tartózkodni a hasonló akcióktól; továbbá a későbbiekben köteles (meghatározott összegű) kártérítést fizetni Nicaraguának
- egyöntetűen szólítja fel a feleket a vita békés, a nemzetközi joggal harmonizáló úton történő rendezésére<sup>15</sup>

Mindebből láthatjuk, hogy mennyire szerteágazó nemzetközi jogi anyag került a Bíróság asztalára az ügy tárgyalása során. Annak ellenére, hogy számos kritika érte a döntést, tagadhatatlan, hogy az igenis hozzájárult a nemzetközi jogi szintér gazdagításához. De vajon miért épp ilyen ítélet született, és hogyan jutottak erre a döntésre a bírák? Legfőképp, melyek azok a nemzetközi jogi szférák, ahol valóban igen meghatározó erejű és érvényű kijelentések születtek? Volt-e egyáltalán ilyen kiemelkedő jelentőségű terület; túlmutat-e vajon akármelyik kijelentés az adott ügyön?

Az ügy első szakaszának áttekintéséhez a tanulmány a Bíróság 1984. május 10-én meghozott végzését veszi alapul.<sup>16</sup> Hogy a Bíróság joghatóságát megkérdőjelezze, az Egyesült Államok érveket sorakoztatott fel mind a nicaraguai, mind az amerikai alávetési nyilatkozattal kapcsolatban és kijelentette, hogy a Bíróság nem bírálhatja el az ügyet.<sup>17</sup> Nicaragua kapcsán azzal érvelt, hogy 1929. szeptember 4-én, mikor Nicaragua aláírta az alávetési nyilatkozatot, az ország nem volt részese az Állandó Nemzetközi Bíróság (PCIJ) Statútumának – következtetésképp annak kötelező joghatóságát sem ismerhette el. Vizsgálata során a Bíróság rámutatott, hogy 1929-ben Nicaragua valóban aláírta a PCIJ Statútumának jegyzőkönyvét és az alávetési nyilatkozatot, ugyanakkor a ratifikációt igazoló okmányról nem volt hivatalos bizonyíték. A Nemzetközi Bíróság (ICJ) Statútuma 36. cikk 5. pontja kimondja, hogy „*az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumának 36. cikke értelmében tett nyilatkozatokat, amennyiben azok még hatályban vannak, a Statútumban részes államok között arra az időre, amelyre még hatályuk fennáll és rendelkezéseiknek megfelelően a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságának elfogadása gyanánt kell tekinteni.*”<sup>18</sup> A Bíróság által eldöntendő kérdés tehát az volt, hogy a hivatalos ratifikáció hiánya ellenére az így kötelező erejűvé nem emelkedő alávetési nyilatkozatra kiterjed-e a fent idézett pont. Határozatában a Bíróság kimondja, hogy a kötelező erővel nem bíró deklarációra is kiterjed az idézett pont. „*Mivel a nyilatkozatot fenntartások nélkül, korlátlan időre szólóan tették, az a Nemzetközi Bíróság megalakulásakor is érvényben volt, így a Nemzetközi Bíróság Statútumának ratifikálása ugyanazzal a hatással járt, mintha az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumának aláírására vonatkozó jegyzőkönyvet ratifikálta volna.*”<sup>19</sup> Következtetésképp: a nicaraguai alávetési nyilatkozat érvényes. Saját alávetési nyilatkozatával kapcsolatban az Egyesült Államok az úgynevezett 1984-es Schulz-jegyzékkel érvelt. Ennek értelmében az 1946-os nyilatkozat oly módon lett kiegészítve, hogy az közép-amerikai állammal szemben vagy azokkal

<sup>15</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] para 292

<sup>16</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Jurisdiction ruling, 1984. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6485.pdf> [2017.12.31.]

<sup>17</sup> 1929. szeptember 24-i nyilatkozat, amelyben Nicaragua elfogadta az Állandó Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságát & 1946. augusztus 26-i kötelező joghatóságot elismerő nyilatkozat az Egyesült Államok részéről

<sup>18</sup> Egyesült Nemzetek Szervezete: Nemzetközi Bíróság Statútumának 36. cikk 5. pontja. [http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0049\\_27\\_angol\\_nyelvu\\_jogi\\_okiratszerkesztes\\_es\\_targyalas/5855/index.html](http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0049_27_angol_nyelvu_jogi_okiratszerkesztes_es_targyalas/5855/index.html) [2017.12.31.]

<sup>19</sup> Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek. Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) [2017.12.31.]

kapcsolatban fennálló vitákra nem terjed ki. Ezt a Bíróság kénytelen volt elismerni, ám rámutatott arra, hogy a nyilatkozat módosításához fél évre van szükség, így a jegyzék nem lehet jelen vitában pergátló erejű. Ezen határozat meghozatala után az Egyesült Államok megvonta joghatósági nyilatkozatát, ám a Bíróság a Nottebohm-ügyet alapul véve kimondta, hogy az ügy lefolytatható és az ítélet meghozható, mivel a nicaraguai kereset beadásának idején az USA-t még kötötte a kötelező alávetési nyilatkozat.<sup>20</sup> A Bíróság joghatóságával kapcsolatos pergátló kifogások mellett az Egyesült Államok felsorakoztatta érveit a kereseti kérelem elfogadhatatlanságát illetően is. Ezek közül a legnyomósabb érve az volt, hogy mivel Nicaragua a békét fenyegető akciókat sérelmezi, ezért az ügy a Biztonsági Tanács (BT) hatáskörébe tartozik.<sup>21</sup> A Bíróság az érvelést elutasította: és alapul véve a teheráni diplomáciai és konzuli személyzet ügyét kijelentette, hogy a Biztonsági Tanács politikai feladatokat lát el, míg a Bíróság jogi jellegűeket, így a két eljárás folyhat akár egymással párhuzamosan is: a Bíróságnak joga van akár a BT-vel együtt tárgyalni az ügyet.<sup>22</sup>

Érdemes kiemelni, mert a Bíróság fontos megállapítást tett az Egyesült Államok azon pergátló kifogásával kapcsolatban is, miszerint a Bíróság feladatai közt nem szerepelhet olyan, ahol egy még aktuálisan folyó fegyveres harccal kapcsolatban kell dönteni. A Bíróság a következőt mondta ki: ha jelen fázisban az USA véleménye alapján a keresetet elfogadhatatlannak nyilvánítaná, azzal előre meggátolná a jövőbeni bírói úton történő vitarendezést. *A priori* pedig nem vehető el egy konfliktus bírói rendezésének opciója.<sup>23</sup>

További fontos megállapítása volt a Bíróságnak ebben az első szakaszban, hogy nem előfeltétele a Bírósághoz való fordulásnak az, hogy a regionális vitarendezési eljárások ki legyenek merítve.<sup>24</sup> Szintén nagy horderejű az a kijelentés is, hogy a *tiltó jellegű elveket kiegészítő elv*<sup>25</sup>: *a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető vitákra a felek által békés úton történő megoldás-keresésének elve*<sup>26</sup> már szokásjogi erővel is bír.

Az érdemi szakasz tárgyalása során jelen tanulmány az 1986-os Bírósági ítéletet érdemi döntéseit veszi alapul.<sup>27</sup> A nemzetközi jogi színtér szempontjából legmeghatározóbb kijelentések a Nicaragua-ügy kapcsán a szokásjoggal kapcsolatban hangzottak el. Részben általános észrevételek ezek és a Bíróság korábbi megállapításaira alapoznak, másfelől viszont egyes elvek szokásjogi szintre emelése egy újabb alternatívát nyitott meg a nemzetközi jog értelmezésében.<sup>28</sup> Szokásjognak<sup>29</sup> az a folyamat tekintendő, mely során a nemzetközi jogi

---

<sup>20</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] para 36

<sup>21</sup> ENSZ Alapokmány VI. & VII. fejezet

<sup>22</sup> Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek. Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) [2017.12.31.] továbbá: International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] para 33

<sup>23</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Jurisdiction ruling, 1984. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6485.pdf> [2017.12.031.] para 94

<sup>24</sup> Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek. Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) [2017.12.31.]

<sup>25</sup> „principle of international law, one which is complementary to the principles of a prohibitive nature” in International Court of Justice: Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] para 290

<sup>26</sup> „the principle that the parties to any dispute, particularly any dispute the continuance of which is likely to endanger the maintenance of international peace and security, should seek a solution by peaceful means” in *ibid.* para 290

<sup>27</sup> *Ibid.*

<sup>28</sup> Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 p. 305

<sup>29</sup> Egyesült Nemzetek Szervezete. A Nemzetközi Bíróság Statútuma. 1945. – A Bíróság Statútumának 38. cikk 1. pontja rögzíti, hogy a szerződések mellett a szokásjog a második legfontosabb jogforrás: „a Bíróság, amelynek az a feladata, hogy az eléje terjesztett jogvitákat a nemzetközi jog alapján döntse el, eljárása során a következő

szabály megfogalmazódik és így magává a szabállyá válik. Egy szokásjog két dologból épül fel, egy objektív és egy szubjektív elemből. Az objektív elem jelenti az állami gyakorlatot (az állam magatartása és megnyilvánulásai), míg a szubjektív elem az *opinio juris*.<sup>30</sup> Az *opinio juris* kifejezés egyfajta szubjektív kötelmet, az állam nevében az adott törvényhez kapcsolódó állásfoglalást jelöl. Nem más ez, mint az állami magatartás mögött meghúzódó jogi tudatosság, az állam azon meggyőződése, hogy adott magatartását nemzetközi jogi kötelezettségként aposztrofálja. (Nehéz azonban objektív módon bizonyítani, hogy egy adott állam joggyakorlata valóban azon a meggyőződésen alapul-e, hogy önmagát jogilag kötelesnek tekinti egy bizonyos intézkedés megtételére. – Ennek értelmezése során a részletkérdések megannyiszor a Bíróság határozataiban kerülnek pontosabban meghatározásra)<sup>31</sup> „Az állami gyakorlatnak folytatólagosnak, egységesnek és széles körűnek kell lennie, az *opinio juris* meglétéről pedig a tanúsított magatartással összefonódó, illetve azzal kapcsolatba hozható állami megnyilvánulások mérlegelése útján lehet állást foglalni.”<sup>32</sup>

Sokat elemzett kérdés a szakirodalomban a szokásjog és a szerződések kapcsolata. Mindkettő jogilag kötő erejű a felekre nézve, azonos erejű jogforrásoknak tekintendők. Mi több, szokásjogi normák gyakorta kerülnek rögzítésre szerződésekben, és szerződések is válhatnak szokásjogilag kötő erejűvé.<sup>33</sup> 1929-ben, a Lotus-ügy kapcsán mondta ki először a PCIJ, hogy a nemzetközi jog alapja szerződésekben rögzített, avagy magatartásban megnyilvánuló államakarat. A következő ügy, melyben felmerült és tárgyalásra került a szokásjog, annak szerződésekkel való kapcsolata és az *opinio juris*, az az Északi-tengeri kontinentális talpazat ügye volt, melyet már a Nemzetközi Bíróság tárgyalta 1969-ben.<sup>34</sup> Mivel az Egyesült Államok bizonyos multilaterális szerződések kapcsán fenntartással élt, így azokat nem lehetett figyelembe venni; következtetésképp, a szokásjogi elvek váltak elsődleges jogforrássá az ügy tárgyalása során. A Bíróság feladata (melyet meg is tett) az volt, hogy rámutasson, hogy szokásjogi szabályokat tartalmazó egyezmények alkalmazásának kizárása még nem jelenti a szokásjogi szabályok alkalmazásának kizárását.<sup>35</sup>

Fontos kijelentést tett a Bíróság a szokásjog objektív elemét illetően is. Az állami gyakorlat, mely definíció szerint és fentebb már idézve folytatólagos – egységes – széleskörű természetű, nem szükségszerűen kell, hogy mereven és szigorúan egységes legyen. Ezen a ponton a Bíróság kulcsfontosságú tényezőként a következetességet jelöli meg, az eltérő eseti magatartást pedig a létező szabály megsértéseként értelmezi, mely soha nem egy új szabály létrejöttét jelenti, hanem a meglévő megerősítését és igazolását. *A szokásjog e rugalmasabb értelmezésével a Bíróság biztosította az erőszak tilalmának (az egységesség kritériumának időközönkénti megszegése ellenére) szokásjogi elvként történő definiálását.*<sup>36</sup>

Hogy a Bíróság szokásjog kapcsán tett fentebbi megállapítási milyen szignifikánsak, azt talán a Minnesota egyetem kiváló nemzetközi jogtudósának, Fred. L. Morrison-nak szavaival lehet megragadni: „*the most significant new pronouncement is the Court's treatment of the genesis of new customary international law. It will have ramifications far beyond the*

---

forrásokat alkalmazza: (b) a nemzetközi szokást, mint a jog gyanánt elismert általános gyakorlat bizonyítékát”

<sup>30</sup> IJP – the International Justice Project: Summary of Customary International Law. <http://www.internationaljusticeproject.org/juvJusCogens.cfm> [2017.12.31.]

<sup>31</sup> Legal Information Institute: *Opinio juris*. [http://www.law.cornell.edu/wex/opinio\\_juris\\_international\\_law](http://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_international_law) [2017.12.31.]

<sup>32</sup> Kardos, Gábor – Lattmann, Tamás (ed.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. p. 52

<sup>33</sup> ICRC - Assessment of Customary International Law. [http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1\\_rul\\_in\\_asofcuin](http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_in_asofcuin) [2017.12.31.]

<sup>34</sup> *Ibid.*

<sup>35</sup> Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek. Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) [2017.12.31.]

<sup>36</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] para 36

*immediate controversy*.”<sup>37</sup> Vagyis a jelen ügyön messze túlmutató jelentőségű megállapítások születtek és a Bíróság egyszersmind állást foglalt a szokásjog autonóm léte mellett.<sup>38</sup>

A szokásjog talán három legfontosabb területe az erőszak tilalmának elve, a szuverenitás elve és a beavatkozás tilalmának elve. A Nicaragua-ügy kapcsán a fentebb felsorolt szokásjogi elvek közül az összes terítékre került, és előtérbe hozta az önvédelem kérdését, illetve a betudhatóság kérdését is. Miután a Bíróság kimondta, hogy az Egyesült Államok által is ratifikált, de a fenntartás miatt nem alkalmazható Alapokmányban foglalt elvek szokásjogi erejük is, így azok egyből tárgyalhatóvá váltak. A következő lépést ezen elvek értelmezése jelentette, hiszen azon kívül, hogy a fentiek mind alapelvnek számítanak a részletkérdéseket illetően megannyi dolog várt pontos definiálásra. Ilyennek számított például a kollektív önvédelem lehetőségeinek kérdése vagy a különböző erőszakformák közti különbségtétel, melyek pontosításai az ügy kapcsán a mai napig szilárd útjelzőként szolgálnak a nemzetközi jog néha göröngyös és toldott-foldott országútjain.

A vitarendezés erőszakos módon történő rendezése a történelem kezdete óta kéz a kézben jár az emberiséggel – noha ebben is megfigyelhető egyfajta evolúció; ha nem is feltétlen a motivációban, de a vitarendezés lefolytatásának szabályaiban (egyáltalán keretek és szabályok közé szorításában) egész biztosan. A középkor próbálkozásai közé tartozott az igazságos háború elképzelése, a vesztfáliai rendszer azonban visszahozta a vitarendezés háborús formáját gyerekcipőben járó formalitásokkal, mint például a különböző ultimátumok. Mivel a háború sokszor államok feletti szinten, illetve azok közt zajlik, így a nemzetközi jogi színtér az, melynek feladatává válik a szabályzás. A XX. századra érett meg a gondolat, hogy komolyabb normákra lenne szükség az erőszak korlátozásával kapcsolatban. Végül az ENSZ Alapokmányba foglalták a következőt (2. cikk 4. bekezdés): „*a Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló, vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánvaló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.*”<sup>39</sup> A 7. bekezdés pedig a szuverenitás sérthetlenségének szellemében azzal folytatja, hogy „*a jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel az Egyesült Nemzeteket arra, hogy olyan ügyekbe avatkozzanak, amelyek lényegileg valamely Állam belső joghatóságának körébe tartoznak*”. Ezzel egyfajta keretet biztosít az Alapokmány a nemzetközi rend és béke fenntartása számára, bár a szövegezés alapján még nem egyértelmű, hogy mi tekinthető erőszaknak. Ezt későbbi határozatok<sup>40</sup> és a Nemzetközi Bíróság pontosításai kristályosítják majd ki.

Az Egyesült Államok azonban tagadhatatlanul erőszakot alkalmazott Nicaraguával szemben – vajon hogy próbálta ezt olyan fényben feltüntetni, hogy ez jogosnak tűnjön? Vannak olyan szituációk, ahol az erőszak-alkalmazás legitim kivételnek számít, ilyen az *önvédelemre való hivatkozás* is (amely szintén a szokásjog része!), mellyel az USA próbált védekezni. Az Alapokmány kimondja (51. cikk), hogy az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát képi az adott államnak. Hogy mi is számít fegyveres támadásnak és milyen feltételei lehetnek az önvédelem megvalósításnak az szintén felmerül a Nicaragua-ügy kapcsán. Sőt mi több, ez az ügy teremtette meg a nemzetközi jogban az erőszak tilalmának

<sup>37</sup> Morrison, Fred L.: Legal Issues in the Nicaragua Opinion. On LIVEJOURNAL. <http://bailey83221.livejournal.com/55750.html> [2017.12.31.]

<sup>38</sup> Kovács Péter: A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában. [real-d.mtak.hu/280/4/KovacsPeter\\_5\\_Mu.pdf](http://real-d.mtak.hu/280/4/KovacsPeter_5_Mu.pdf) [2017.12.31.]

<sup>39</sup> Az ENSZ Alapokmánya. 1945. <http://mek.oszk.hu/00000/00056/html/145.htm> [2017.12.31.]

<sup>40</sup> ENSZ Közgyűlés 2625. határozata az államok közötti baráti kapcsolatokról (1970) és 3314. határozat az agresszió definíciójáról (1974) in Kardos, Gábor – Lattmann, Tamás (ed.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. p. 272

kikristályosodott szokásjogi elvét, kimondva azt, hogy a fegyveres erőszak tilalma nemcsak a szokásjog részét képezi, de egyben *ius cogens* normának tekintendő.<sup>41</sup>

Az Egyesült Államok állítása szerint, amint erről az ügy történeti háttérének leírásakor szó esett már, Nicaragua fegyverszállítással támogatott gerillacsoportokat El Salvadorban, Hondurasban és Costa Ricában. Az USA erre alapozva hivatkozott a kollektív önvédelem intézményével – így a Bíróságnak el kellett döntenie, hogy Nicaragua fentebb leírt magatartása az 51. cikk értelmében vett fegyveres támadásnak minősül-e. A Bíróság az ENSZ Közgyűlés 3314. számú határozatát figyelembe véve kimondta, hogy fegyveres támadásnak számít fegyveres bandák, zsoldosok, önkéntesek, csoportok küldése egy másik állam elleni fegyveres cselekmények végrehajtására céljából. A Bíróság azt is leszögezte, „*hogy a lázadóknak nyújtott fegyveres támogatást, vagy fegyveres erők által elkövetett kisebb határsértéseket túlzás lenne önmagában fegyveres támadásnak minősíteni, de az erőszak alkalmazásának, illetve az ezzel való fenyegetésnek, valamint a másik állam belügyeibe való beavatkozásnak értékelhető.*”<sup>42</sup> Ezzel a Bíróság kimondta, hogy különbséget lehet tenni az erőszak alkalmazásainak formái között és meghatározta a fegyveres támadás pontos definícióját is – jobban mondva, tisztázva azt, hogy mi NEM számít annak. Így az El Salvadorral szemben (és Nicaraguának betudható) elkövetett cselekedetek NEM minősülnek fegyveres támadásnak. Következésképp, az Egyesült Államok kollektív önvédelemre való hivatkozása emiatt NEM felel meg a nemzetközi jog szerinti feltételeknek. A Bíróság továbbá rámutat, hogy azon felül, hogy meglegyen a fegyveres támadás (nélkülözhetetlen feltétel), egy további feltételnek is teljesülnie kell: a kollektív önvédelem csak és kizárólag abban az esetben gyakorolható, ha a támadást elszenvedő állam nyilvános bejelentést tesz az őt ért fegyveres támadásról és kifejezetten segítségért fordul más államhoz. Ennek tükrében tehát nincs olyan szabály, amely lehetővé teszi egy adott állam számára a kollektív önvédelem jogának alkalmazását pusztán saját belátása és helyzetértékelése szerint, ha azt a támadást elszenvedett állam nem kéri.<sup>43</sup>

A beavatkozás tilalmának elve, mely szintén a szokásjog részét képezi, csak abban az esetben volt értelmezhető, ha a Nicaragua által a keresetben felsorakoztatott sérelmek valóban az Egyesült Államoknak tudhatóak be. Az eljárás fontos részét képezte tehát a betudhatóság kérdésének vizsgálata – és itt az USA számlájára írható Nicaragua ügyeibe való beavatkozást vizsgálta a Bíróság (kontrák támogatása, a nicaraguai kormány megdöntésének kísérlete, különféle támogatások). Továbbá ezeket próbálta besorolni különböző. A Bíróság úgy találta, hogy az USA valóban támogatja különféle módon a kontrákat, de leszögezte, hogy azok irányítása és támogatása nem csupán amerikai természetű és így nem is tudható be teljes egészében kizárólag csak az Egyesült Államoknak. Ám ha nem is minősül az erőszak tilalma elvének megsértéséhez, az USA kontrákat segítő pénzbeli támogatása a belügyekbe való beavatkozást jelenti.<sup>44</sup>

A beavatkozás tilalmát a 2625. számú közgyűlési határozat így definiálja: „*egyetlen állam, illetve az államok egyetlen csoportja sem jogosult arra, hogy bármilyen okból közvetlenül vagy közvetve beavatkozzék valamely más állam bel- vagy külügyeibe.*”<sup>45</sup> Az ügy kapcsán a Bíróság ezen a ponton is jelentős megállapítást tett, hiszen úgy találta, hogy a beavatkozás célja mindig egy olyan dologra irányul, amelyről az állam, szuverenitásából

---

<sup>41</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] paras 187-190

<sup>42</sup> Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek. Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) [2017.12.31.]

<sup>43</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] paras 195 & 199

<sup>44</sup> Ibid. para 228

<sup>45</sup> Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek. Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) [2017.12.31.]

fakadóan, önállóan dönthet (legyen az gazdasági, politikai, kulturális természetű). Így tehát nem csak a közvetlen katonai beavatkozás jogtalan, de minden olyan közvetett beavatkozás is mellyel egy állam egy másik államot arra kényszerít, hogy az lemondjon a szuverenitásból fakadó jogainak gyakorlásáról.<sup>46</sup> Ezzel tehát, fennállása során először, a Bíróság szokásjogi erejű elvként definiálja a be nem avatkozás elvét.<sup>47</sup>

Túllépve az erőszak tilalma és a beavatkozás tilalma elveken, a Bíróság a szuverenitás kérdésével is szembetalálta magát. Vizsgálódása során rámutatott arra, hogy amerikai kéz van Nicaragua kikötőinek és a parti tenger elaknásítása hátterében. Itt jegyezte meg, hogy a szuverenitás kiterjed az állam belvizeire és a parti tengerre, valamint az államterület feletti légtérre is.<sup>48</sup> Az aknatelepítéssel tehát sérült Nicaragua állam szuverenitása.

Ám az aknatelepítésekkel nem csak a szuverenitáson esett csorba, de *humanitárius jogok* és az 1956. évi barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződés is sérült – jobban mondva a *hajózás szabadsága lett sérelem tárgya*. Mindezek azért, mert az Egyesült Államok nem figyelmeztetett senkit az aknák telepítésére, holott más államok hajói is közlekedtek Nicaragua vizein. A figyelmeztetés elmulasztása súlyos megsértése a humanitárius jognak (szintén nemzetközi szokásjog), nem beszélve az USA számlájára írható gyilkosságoknak és emberöléseknek.

Bár keresetében Nicaragua nem kérte a Bíróságtól ennek vizsgálatát, de az rámutatott, hogy az Egyesült Államok az 1949-es Genfi Egyezmény közös 3. cikkét is megsértik azzal, hogy a gerillaháborúk könyveken keresztül propagandája olyan cselekményeket támogat, melyek a humanitárius nemzetközi jogba ütköznek.<sup>49</sup>

Könnyen belátható tehát, hogy a Nicaragua-ügy számos nemzetközi jogi dilemmát vetett fel. Ám jelentősége nem csupán ezért vitathatatlan, de terjedelme és politikai súlya is mindenképp hozzátesz ahhoz. A hidegháborús időszakban, az egyik vezető hatalommal szemben, mely minden eszközzel igyekezett megakadályozni a joghatóságát, a Nemzetközi Bíróság eljárta az ügyben és igen erőteljesen lépett fel az Egyesült Államokkal szemben. Bár hozzá kell tenni, hogy az USA nem vett részt az érdemi eljárásban, az ítéletet nem fogadta el és a kártérítésről sem született megállapodás; az ügy szakirodalmának terjedelméből azonban ez vajmi keveset von le. Egyes vélekedések szerint az ügy utóéletének tudható be az a tény is, hogy napjainkra már senki sem állítja, hogy az államok közti politikai viták erőszakos úton történő rendezése jogszerű lenne.<sup>50</sup> Ami a szokásjogot illeti, az ügy jelentősége főleg abban áll, hogy a Bíróság rugalmasabb szokásjog-értelmezés mellett való állásfoglalása a jövőre nézve nagyobb teret és jelentőséget adott a szokásjog autonóm jogforrási státuszának.

Természetesen kritikák sokasága is érte a Bíróságot a meghozott ítélete kapcsán – de ezek pont a nemzetközi jog továbbfejlődésének lehetőségét biztosították. Ilyen volt például az erőszak tilalmához kapcsolódva a fegyveres támadás definíciója, ahol a Bíróság annyit mondott ki, hogy mi az, ami nem minősül annak. Akkori ítéletében az hangzott el, hogy ha egy akció arányaiban és intenzitásában elegendő ahhoz, hogy önvédelemre adjon jogot, akkor fegyveres támadásnak minősíthető. Ez 1992-ben köszön vissza az Olajfűró-tornyok ügyében, mikor azt vizsgálja a Bíróság, hogy az „események felhalmozódása elmélet” jogszerűvé tenné-e az önvédelmet.<sup>51</sup>

---

<sup>46</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] para 205

<sup>47</sup> ICRC - Assessment of Customary International Law. [http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1\\_rul\\_in\\_asofcuin](http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_in_asofcuin) [2017.12.31]

<sup>48</sup> International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.] paras 212-214

<sup>49</sup> Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek. Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) [2017.12.31.]

<sup>50</sup> Kardos, Gábor – Lattmann, Tamás (ed.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. p. 291

<sup>51</sup> Ibid. p. 275

Szintén a Nicaragua-ügy fontos hozadéka a szakirodalomba effective control (hatékony ellenőrzés, avagy Nicaragua-teszt) néven beépülő „intézmény”, mely a betudhatóság vizsgálatával foglalkozik. (Mi tekinthető fegyveres támadásnak?) S ezen a ponton adott az ügy egy újabb fejlődési irányt a nemzetközi jognak: mi történik akkor, ha az erőszakalkalmazó egy nem állami szereplő? Ez különösképp aktuális kérdéssé vált a nemzetközi politikai szférában a 2001. szeptember 11. események után.<sup>52</sup> Könnyen belátható tehát az is, hogy a Nicaragua-ügy számos kérdést nyitva hagyott vagy meg sem válaszolt. Ugyanakkor az is megfontolandó, hogy az elmúlt évtizedekben a világ és vele együtt a megválaszolendő kérdések is változtak.<sup>53</sup>

### *Irodalomjegyzék*

- A „második Kuba” felemelkedése és bukása. <http://katpol.blog.hu/api/trackback/id/1340473> [2017.12.31.]
- Christian, J. Tams: The Use of Force against Terrorists. Oxford Journals: European Journal of International Law. <http://ejil.oxfordjournals.org/content/20/2/359.full> [2017.12.31.]
- Egyesült Nemzetek Szervezete: Az ENSZ Alapokmánya. 1945. <http://mek.oszk.hu/00000/00056/html/145.htm> [2017.12.31.]
- Egyesült Nemzetek Szervezete: Nemzetközi Bíróság Statútuma. 1945. [http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0049\\_27\\_angol\\_nyelvu\\_jogi\\_okiratszerkesztes\\_es\\_targyalas/5855/index.html](http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0049_27_angol_nyelvu_jogi_okiratszerkesztes_es_targyalas/5855/index.html) [2017.12.31.]
- ICRC - Assessment of Customary International Law. [http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1\\_rul\\_in\\_asofcuin](http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_in_asofcuin) [2017.12.31.]
- IJP – the International Justice Project: Summary of Customary International Law. <http://www.internationaljusticeproject.org/juvJusCogens.cfm> [2017.12.31.]
- International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Jurisdiction ruling, 1984. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6485.pdf> [2017.12.31.]
- International Court of Justice: Case Concerning Military *and* Paramilitary Activities *in and Against* Nicaragua. Merits, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> [2017.12.31.]
- Iran-Contra Affair. <http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/general-article/reagan-iran/> [2017.12.31.]
- Iran-Contra Affair. In *The Columbia Electronic Encyclopedia*, 6th ed., Columbia University Press <http://www.infoplease.com/encyclopedia/history/iran-contra-affair.html> [2017.12.31.]
- Kardos, Gábor – Lattmann, Tamás (ed.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.
- Kovács Péter: A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában. [real-d.mtak.hu/280/4/KovacsPeter\\_5\\_Mu.pdf](http://real-d.mtak.hu/280/4/KovacsPeter_5_Mu.pdf) [2017.12.31.]

---

<sup>52</sup> Christian, J. Tams: The Use of Force against Terrorists. Oxford Journals: European Journal of International Law. <http://ejil.oxfordjournals.org/content/20/2/359.full> [2017.12.31.]

<sup>53</sup>Morrison, Fred L.: Legal Issues in the Nicaragua Opinion. On LIVEJOURNAL. <http://bailey83221.livejournal.com/55750.html> [2017.12.31.]

„Whether the Court’s interpretations will withstand the test of time to become an accepted part of customary international law, or are later viewed as steps or even aberrations in that development can only be decided on the basis of their acceptance and application in state practice.”

Lamm Vanda: A Nicaragua elleni katonai és katonai jellegű akciók ügye. In: Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945-1993). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995 pp. 282-306

Legal Information Institute: Opinio juris.  
[http://www.law.cornell.edu/wex/opinio\\_juris\\_international\\_law](http://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_international_law) [2017.12.31.]

Morrison, Fred L.: Legal Issues in the Nicaragua Opinion. On LIVEJOURNAL.  
<http://bailey83221.livejournal.com/55750.html> [2017.12.31.]

Nicaragua térképe. Kép. forrása: [www.wordatlas.com](http://www.wordatlas.com) [2017.12.31.]

Szegedi Egyetem – Állam és Jogtudományi Kar – Nemzetközi jogi tanszék – jogesetek.  
Nicaragua-ügy. [www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek](http://www.juris.u-szeged.hu/njgy-jogesetek) pdf [2017.12.31.]